

**REVISTA DE ISTORIE
„VASILE CONTA”
TÂRGU-NEAMȚ**

**Historical Magazine „Vasile Conta”,
Târgu-Neamț**

**Revue Historique „Vasile Conta”
Târgu-Neamț**

**Volumul VI, nr. 1, iunie 2024
Volume VI, issue 1, june 2024
Volume VI, no. 1, juin 2024**

Iași
Editura PIM, 2024

COLECTIVUL ȘTIINȚIFIC/SCIENTIFIC BOARD/LE COLLECTIF SCIENTIFIQUE

Prof. univ. dr. Florin PINTESCU, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava
Conf. univ. dr. Ioan DĂNILĂ, Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău
Col (r) dr. Tiberiu TĂNASE, secretar Divizia Istoria Științei, Academia Română
Comandor (ret) Gheorghe VARTIC, Comisia Română de Istorie Militară
Cercetător științific II dr. Mircea Gheorghe ABRUDAN, Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca
Cercetător științific principal III dr. Corneliu CIUCANU, Academia Română-Filiala Iași
Prof.univ.dr. Virginia POPOVIĆ, Universitatea Novi Sad, Serbia
Conf.univ.dr. Mircea MARAN, Școala de Studii Înalte pentru Educatori „Mihailo Palov” din Vârșeț, Serbia
Prof. dr. Daniel DIEACONU, Centrul de Cercetare pentru Dezvoltare Regională și Integrare Regională al Universității din București
Asist. univ. dr. Ioan FĂRMUȘ, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava
Prof. Mihaela CHELARU, șef serviciu Arhivele Naționale Bacău

COLECTIVUL DE REDACȚIE/EDITORIAL BOARD/ ÉQUIPE ÉDITORIALE

Editor șef: prof. dr. Emanuel BĂLAN

Editori: prof. drd. Elena PREDA, dr. Valentin IOAN, prof. Marius- Emanuel SANDU

Secretari de redacție: maior. drd. Marcel IOAN, prof. dr. Emanuel BĂLAN

Tehnoredactare: prof. dr. Emanuel BĂLAN

Corectura: prof. Oana STOICA, prof. Nicoleta LIPAN, prof. Mihaela PAVĂL

Grafică și Copertă: prof. Radu-Mihail PINTILIE, informatician Ionela -Diana COZMA

Traducere: limba engleză/ limba franceză: prof. drd. Valentin-Cezar TEODORESCU

Responsabil promovare: prof. drd. Traian ANTON

ISSN 2668-6317

ISSN-L 2668-6317 Revistă open access

© Copyright 2024
Liceul „Vasile Conta”,
Târgu-Neamț

Tiparul- Editura si Tipografia PIM, Iași

Reproducerea integrală sau fragmentară, prin orice formă și prin orice mijloace tehnice, este strict interzisă și se pedepsește conform legii. Răspunderea asupra conținutului materialelor revine, în exclusivitate, autorilor.

Adresa/Editorial Office: Liceul „Vasile Conta” Târgu-Neamț, str. Slt. Radu Teoharie, 3, 615200, Târgu-Neamț, telefon: 0233791172, mobil: 074456206.

www.revistadeistorielvc.ro

e-mail: analelvcistorie@gmail.com

Revistă fondată în 2019, indexată și înscrisă în Bazele de Date Internaționale (BDI) CEEOL, Index Copernicus Internațional, CiteFactor, Open Library, ISI index, International Institute of Organized Research, ROAD – Directory of Open Access Scholarly Resources, ResearchBib, ResearchGate, Academia.edu, SSRN, ESJI, Google Academic și Digitales Archiv și Internet Archive.

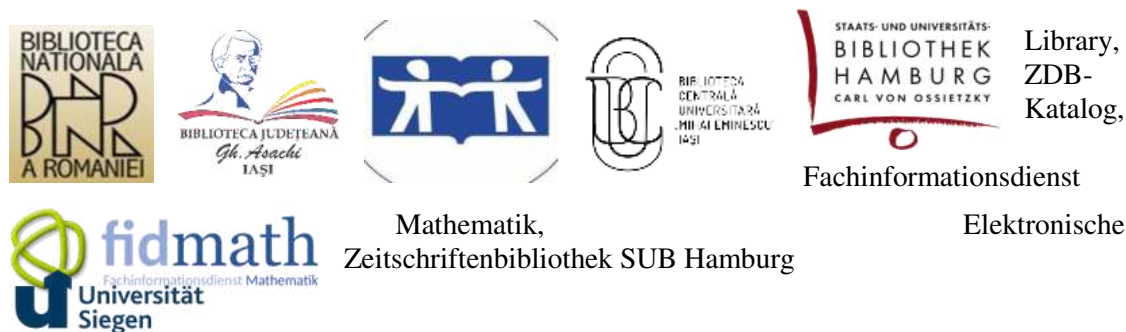

Revistă în curs de indexare în DOAJ, DRJI, JSTOR, ERIH-PLUS, EBSCO și THOMSON ISI

BDI Index Copernicus International. Revistă **evaluată pozitiv** după criteriul citărilor, în **I.C. Journals Master List 2020**, cu un scor ICV (Valoarea Index Copernicus) de **37, 06 puncte**.

SJIF Journal Rank List evaluation process, which resulted in a score given **SJIF 2022 = 3.823** (Scientific Journal Impact Factor Value for 2022).

Revista se regăsește și în bibliotecile publice-Biblioteca Națională a României, Biblioteca Județeană „G.T. Kirileanu”, Piatra Neamț, Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” Iași, Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” Iași, Biblioteca „Ion Creangă” Târgu Neamț, Siegen University

și digital pe <http://biblioteca-digitala.ro> și www.europeana.eu

CUPRINS-CONTENTS -CONTENU

STUDII ȘI ARTICOLE **STUDIES AND ARTICLES** **ÉTUDES ET ARTICLES**

11

**ASPECTE ALE EROIZĂRII MORTII ÎN TRANȘEE. STUDIU DE CAZ:
MONUMENTE COMEMORATIVE ALE PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL ÎN
BACĂUL INTERBELIC**

**ASPECTS OF HEROIZING DEATH IN THE TRENCHES: A CASE STUDY
OF WORLD WAR I COMMEMORATIVE MONUMENTS IN INTERWAR
BACĂU**

**ASPECTS DE L'HÉROÏSATION DE LA MORT DANS LES TRANCHÉES :
ÉTUDE DE CAS DES MONUMENTS COMMÉMORATIFS DE LA
PREMIÈRE GUERRE MONDIALE DANS LE BACĂU DE L'ENTRE-DEUX-
GUERRES**

Claudia-Andreea JALBĂ

13

**MEMORIU DESCRIPTIV AL MAIORULUI FLORIAN MEDREA LA
ORDINUL NR. 1.139 DIN 7 NOIEMBRIE 1919 AL CORPULUI VI
TERITORIAL DE ARMATĂ DIN CLUJ**

**DESCRIPTIVE MEMOIR OF MAJOR FLORIAN MEDREA TO ORDER NO.
1,139 OF NOVEMBER 7, 1919 OF VI TERRITORIAL ARMY CORPS FROM
CLUJ**

**MÉMOIRE DESCRIPTIVE DU MAJEUR FLORIAN MEDREA POUR
COMMANDER NO. 1 139 DU 7 NOVEMBRE 1919 AL DU VI CORPS
D'ARMÉE TERRITORIALE DE CLUJ**

Prof. dr. Dragoș CURELEA

Cezar VASU

27

SERBĂRILE „RESTAURAȚIEI”– SĂRBĂTOAREA UNUI REGE

„RESTORATION” CELEBRATIONS – THE FEAST OF A KING

**LA CÉLÉBRATION DE LA « RESTAURATION » – LA CÉLÉBRATION D'UN
ROI**

prof. dr. Daniel DIEACONU

43

**INSTAURAREA REGIMULUI COMUNIST. STUDIU DE CAZ: PRIMARI
SATULUI ROMOS DIN JUDEȚUL HUNEDOARA ÎN PERIOADA 1945-1950**
**THE ESTABLISHMENT OF COMMUNIST REGIME.CASE STUDY:
MAYORS OF ROMOS VILLAGE IN HUNEDOARA COUNTY DURING THE
PERIOD 1945-1950**

**L'INSTALLATION DU RÉGIME COMMUNISTE. ÉTUDE DE CAS: MAIRES
DU VILLAGE DE ROMOS DANS LE COMTÉ DE HUNEDOARA PENDANT
LA PÉRIODE 1945-1950**

prof. dr. Adela Emanuela ORDEAN

61

ARHIVISTICĂ

ARCHIVE

ARCHIVER

**CÂTEVA MĂRTURII DOCUMENTARE DIN SECOLELE XVII-XVIII
PRIVITOARE LA SATUL IUCAȘUL, ȚINUTUL NEAMȚ, MOȘIA
MĂNĂSTIRII BALICA DIN IAȘI**

**SOME DOCUMENTARY TESTIMONY FROM THE PREVIOUS 17TH-18TH
CENTURIES AT THE VILLAGE OF IUCAȘUL, NEAMȚ COUNTY, THE
ESTATE OF THE BALICA MONASTERY IN IAȘI**

**QUELQUES TÉMOIGNAGES DOCUMENTAIRES DES 17E-18E SIÈCLES
PRÉCÉDENTS AU VILLAGE D'IUCAȘUL, REGION DE NEAMȚ, DOMAINE
DU MONASTÈRE DE BALICA À IAȘI**

Costin CLIT

71

**ASPECTE PRIVIND PLANUL DE APĂRARE A LEGIUNII DE JANDARMI
TECUCI ÎMPOTRIVA PARAȘUTIȘTILOR ÎN ANUL 1943**

**ASPECTS REGARDING THE DEFENSE PLAN OF THE TECUCI
GENDARMERIE LEGION AGAINST PARATROOPERS IN 1943**

**ASPECTS CONCERNANT LE PLAN DE DÉFENSE DE LA LÉGION DE
GENDARMERIE DE TECUCI CONTRE LES PARACHUTISTES EN 1943**

mr. drd. Marcel IOAN

87

FILE DIN ARHIVA UNIVERSITĂȚII „ȘTEFAN CEL MARE” DIN SUCEAVA
ARCHIVE FILES OF "ȘTEFAN CEL MARE" UNIVERSITY OF SUCEAVA
**DOSSIERS DES ARHCHIVES DE L' UNIVÉRSITÉ «ȘTEFAN CEL MARE»
DE SUCEAVA**

drd. Roxana-Melania CORNILĂ (LEUCIUC)

97

ISTORIE LOCALĂ

LOCAL HISTORY

HISTOIRE LOCALE

147

COMEMORAREA LUI ION CREANGĂ ÎN PRESA VREMII

THE COMMEMORATION OF ION CREANGĂ IN THE PRESS OF THE TIME

LA COMMÉMORATION D'ION CREANGĂ DANS LA PRESSE DE L'ÉPOQUE

prof. dr. Emanuel BĂLAN

149

ARHEOLOGIE

ARCHEOLOGY

ARCHÉOLOGIE

161

UNELE CONSIDERAȚII GENERALE REFERITOARE LA CERAMICA ASPECTELOR CUCUTENI, FAZA A/TRYPILLIA, FAZA BI

SOME GENERAL CONSIDERATIONS REGARDING CUCUTENI ASPECTS CERAMICS, PHASE A/TRYPILLIA, PHASE BI

QUELQUES CONSIDÉRATIONS GÉNÉRALES CONCERNANT LES ASPECTS CÉRAMIQUES CUCUTENI, PHASE A/TRYPILLIE, PHASE BI

drd. Alexandru Pascariu

163

ABREVIERI

ABREVIATIONS

ABRÉVIATIONS

185

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

INSTRUCTIONS POUR LES AUTEURS

190

20.	A.16	Publicații de concurs pentru ocuparea posturilor de cadre didactice. Decizii privind numirea comisiilor de concurs. Propunerile catedrelor privind scoaterea la concurs a unor posturi didactice. Tematici pentru concurs.	09.01.1990 08.05.1990	185	
21.	A.18	Instrucțiuni, ordine, dispoziții, referate și alte acte referitoare la doctorat (1990-1996)	1990 1996	404	
22.	A.18	Decizii referitoare la doctorat (Decizii ale rectorului privind constituirea comisiilor pentru doctorat, admiterea la doctorat, susținerea examenelor și a referatelor)	19.10.1990 11.12.1998	24	
23.	A.26	Lucrări privind organizarea și desfășurarea concursului de admitere 1990. Planul de școlarizare pt. anul universitar 1990-1991. Lista probelor de concurs – vol.I	Iulie 1990 Sept 1990	70	
24.	A.27	Concursul de admitere 1990. Rezultate finale ale concursului de admitere – vol.II	Iulie 1990	165	
25.	A.27	Concursul de admitere iulie 1990. Comisia centrală de admitere, documente afișate, tabele nominale rezervă, tabele nominale prezență la concurs, rapoarte sală, subiecte și baremuri – vol.III	Iulie 1990	523	
26.	A.27	Concursul de admitere iulie 1990. Bareme de corectare – vol.IV	Iulie 1990	189	
27.	A.27	Concursul de admitere 1990. Contestații, baremuri de corectură – vol.V	Iulie 1990	541	
28.	A.27	Concursul de admitere sesiunea septembrie 1990 la Facultatea de istorie și geografie – vol.VI	Sept. 1990	170	
29.	A.27	Concursul de admitere 1990. Borderouri corectură + centralizatoare – vol.VII	1990	640	
30.	A.28	Rezultatul concursului de admitere (liste candidați admiși pe facultăți) – vol.VIII. Angajamente personal	Iulie 1990	196	
31.	A.28	Rezultatul concursului de admitere (liste candidați admiși pe facultăți) – vol.IX	Iulie 1990	36	
32.	A.29	Ordine ale rectorului privind studenții (exmatriculări, reinmatriculări, transferări, retrageri definitive de la studii)	04.01.1990 11.12.1990	59	
33.	A.30	Examine de finalizare a studiilor (datele de susținere a acestora, componența comisiilor)	1990 1993	59	
34.	A.31	Rezultatele examenului de diplomă - Facultatea de Inginerie – T.C.M. ingineri seral	Februarie- iunie 1990	162	Birou Arhivă
35.	A.31	Rezultatele examenului de diplomă - Facultatea de Inginerie – T.C.M. subingineri seral	Februarie- iunie 1990	121	Birou Arhivă
36.	A.42	Control de fond de la Arhivele Statului (proces verbal nr. 2967/1990)	1990	84	
37.		Registrul de evidență a studenților străini – An pregătitor	1990 1991	100	

Prezentul inventar format din 2 file, conține 36 dosare, 1 registru. Dosarele nr. 10 – 14 se găsesc pe raftul 3, la secțiunea *Istorie USV*, iar dosarele de la nr. crt. 34 – 35 se găsesc în Corpul E (136) – Birou Arhivă.

Astăzi, 27.07.2022, s-au inventariat 36 dosare, 1 registru.

Secretar cu atribuții de arhivar,

Roxana – Melania LEUCIUC

Foto 37. Ibidem.

UNELE CONSIDERAȚII GENERALE REFERITOARE LA
CERAMICA ASPECTELOR CUCUTENI,
FAZA A/TRYPILLIA, FAZA BI

*

SOME GENERAL CONSIDERATIONS REGARDING CUCUTENI
ASPECTS CERAMICS,
PHASE A/TRYPILLIA, PHASE BI

*

QUELQUES CONSIDÉRATIONS GÉNÉRALES CONCERNANT
LES ASPECTS CÉRAMIQUES CUCUTENI,
PHASE A/TRYPILLIE, PHASE BI

drd. Alexandru Pascariu¹

Rezumat: În prezenta lucrare, am realizat o scurtă prezentare a ceramicii aspectelor regionale culturale ale fazei Cucuteni A/Trypillia BI, discutând categoriile de ceramică, formele lor și particularitățile de decor și procesul tehnologic folosit la crearea acestora. Materialele discutate aici, provin din așezările din nord-estul României, din jumătatea nordică a Republicii Moldova și din sud-vestul Ucrainei; majoritatea lor (în ceea ce privește partea românească) fiind descoperite și studiate de-abia în cea de-a doua jumătate a secolului trecut.

Cuvinte cheie: Cultura Cucuteni, faza A/Trypillia, faza BI, aspect regional, ceramică cu decor adâncit, ceramică cu decor pictat, specii ceramice, tradiție precucuteniană, așezări de tip „Trușești-Drăgușeni”

*

Abstract: In the following paper, we carry out a brief presentation of the ceramics from the cultural regional aspects of the Cucuteni A/Trypillia BI phase, discussing the categories of pottery, their forms and decoration features and the technological process used in their creation. The materials discussed here come from the settlements located in north-eastern Romania, the northern half of Republic of Moldova and the south west of Ukraine; most of them (as far as the Romanian side is concerned) being discovered and studied only in the second half of the last century.

Keywords: Cucuteni A/Trypillia BI culture, regional aspect, cultural variant, incised and fluted pottery, painted pottery, ceramic species, precucutenian tradition, „Trușești-Drăgușeni” type settlements

*

Résumé: Dans cet article, j'ai fait une brève présentation des céramiques des aspects culturels régionaux de la phase Cucuteni A/Trypillia BI, en discutant les catégories de céramiques, leurs formes et particularités de décoration et le processus technologique utilisé dans leur création. Les matériaux

¹ Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava.

discutés ici proviennent des colonies du nord-est de la Roumanie, de la moitié nord de la République de Moldavie et du sud-ouest de l'Ukraine, la plupart d'entre eux (en ce qui concerne la partie roumaine) étant découverts et étudiés seulement dans la seconde moitié du siècle dernier.

Mots clés: culture Cucuteni, phase A/Trypillia, phase BI, aspect régional, céramiques à décor profond, céramiques à décor peint, espèces céramiques, tradition pré-Cucutenienne, habitats de type "Truşeşti-Drăguşeni".

*

1. Introducere

Indiferent de faza sau etapa din care provine, ceramica civilizației Cucuteni-Trypillia este (evident cu excepțiile de rigoare) de o calitate remarcabilă, atât din punct de vedere artistic cât și tehnologic.² Totodată, aceasta reprezintă și cea mai numeroasă categorie de artefacte rămasă de la această civilizație eneolitică. Caracteristicile ei tehnologice; categoriile de ceramica, formele vaselor, decorul și motivele ornamentale; toate spun o „poveste” cu privire la modul de viață, obiceiurile și gustul estetic al unei culturi care a dispărut de pe acest pământ cu peste patru milenii în urmă.³

Studiul întreprins asupra ceramicii, de la descoperirea acestei civilizații și până acum, a permis identificarea a celor trei areale geografice principale: Ariuşd-Cucuteni-Trypillia, dar și a altor variante regionale individuale, situate de-a lungul timpului în cadrul lor.⁴

Dezvoltarea unei civilizații sau culturi arheologice poate fi observată prin prisma evoluției ceramicii: prin dezvoltarea și/sau răspândirea tehnologiilor de construcție și prin dezvoltarea și/sau modificarea în orice fel al motivelor decorative sau ornamentale.⁵ Aceste observații conduc la stabilirea cronologiilor culturale, la identificarea deosebirilor sau asemănarilor dintre anumite așezări, la interpretarea obiceiurilor religioase,⁶ sau la delimitarea zonelor maxime de contact între diferitele comunități preistorice ale vremii.⁷

²C.-M. Lazarovici, Gh.-C. Lazarovici, S. Țurcanu, *Cucuteni a great civilization of the prehistoric world*, Editura Palatul Culturii, Iași, 2009, p. 80; M. Petrescu-Dîmbovița, M.-C. Văleanu, *Cucuteni-Cetățuie: monografie arheologică*, Piatra-Neamț, 2004, pp. 179-180.

³D. Boghian, S. Enea, S. Ignătescu, L. Bejenaru, S. M. Stanc, *Comunitățile cucuteniene din zona Târgului Frumos: cercetări interdisciplinare în siturile de la Costești și Giurgești*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2014, p. 67.

⁴V. Sorochin, *Considerații referitoare la așezările fazei Cucuteni A – Tripolie BI din Ucraina și Republica Moldova*, în *Memoria Antiquitatis*, XXI, Muzeul de Istorie Piatra-Neamț, 1997, p. 21, p. 71; Vl. Dumitrescu, *Originea și evoluția culturii Cucuteni-Tripolie*, în SCIVA, 1, XIV, 1963, pp. 51-79.

⁵L. Stratulat și colab., *Cucuteni – magia ceramicii*, Editura PIM, Iași, 2009, p. 27; N. Ursulescu, S. Ignătescu, *Preutești-Haltă: o așezare Cucuteniană pe valea Șomuzului Mare*, Editura „Demiurg”, Iași, 2003, pp. 51-53.

⁶D. Boghian, S. Enea, S. Ignătescu, L. Bejenaru, S. Margareta Stanc, *op. cit.*, p. 68; Vl. Dumitrescu, *Aspecte regionale în aria de răspândire a Culturii Cucuteni, în cursul primei sale faze de dezvoltare*, în

Este un lucru bine-cunoscut de acum, că sesizarea unor forme deosebite de vase în u-nele așezări,⁸ împreună cu analiza decorului adâncit – în acest caz canelurile – și comparația motivelor decorative ale vaselor pictate,⁹ au fost cruciale în identificarea aspectelor regionale nordice discutate în acest articol.

În cazul aspectelor regionale nordice de tip „Trușești-Borisovka” și „Drăgușeni-Jura” locuințele, uneltele de silex și piatră, plastica antropomorfă și în special cea zoomorfă, nu reprezintă (din diferite motive) decât o parte relativ mică dintr-un întreg. Vasele ceramice însă; unele dintre ele extraordinar păstrate și descoperite în număr foarte mare în raport cu ce-lelalte artefacte; aveau să ofere arheologilor o imagine de ansamblu peste regiunea studiată; o-ferind noi ipoteze noi cu privire la evoluția culturală a regiunii.¹⁰

Ceramica așezărilor de tip „Trușești-Borisovka” și „Drăgușeni-Jura” avea să intre în atenția arheologiei românești odată cu săpăturile întreprinse de profesorul Vladimir Dumitrescu, la Drăgușeni, între anii 1970 și 1973, acestea ducând la identificarea unui aspect regional nordic situat în nord-estul Moldovei dintre Carpați și Prut, în jumătatea de nord a Republicii Moldova și în zona de sud-vest a Ucrainei. Aspectul avea să fie încadrat de profesorul Dumitrescu în etapa Cucuteni A4: aspectul regional Drăgușeni.

Mai târziu, studiile profesorului Dumitrescu, întreprinse asupra ceramicii provenite din așezările de la Trușești,¹¹ Hăbășești și Cucuteni, aveau să conducă la identificarea a încă două aspecte regionale – încadrate de dânsul în etapa Cucuteni A3: aspectul Nord-Est Moldav și cel Vest-Moldav.¹²

Ceramica descrisă de Vladimir Dumitrescu, ce va ajunge să definească mai târziu așezările de tip „Trușești-Borisovka” și „Drăgușeni-Jura”, se deosebește prin

SCIVA, tomul 25, nr. 4, București, 1974, p. 549; C.-M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, *Arhitectura neoliticului și epocii cuprului din România II: Epoca Cuprului*, Trinitas, Iași, 2007, p. 179.

⁷A. Melniciuc, *Ceramica de tip Cucuteni C din așezările de fază, A-B a culturii Cucuteni din județul Botoșani*, în *Acta Moldaviae Septentrionalis*, IX, 2010, Secțiunea I: Arheologie – Antichitate – Epocă Medic, Muzeul Județean Botoșani, 2010, p. 28.

⁸I. Palaguta, *Tripolye culture during the beginning of the middle period (BI): The relative chronology and local grouping of sites*, BAR International Series 1666, 2007, p. 5.

⁹N. Ursulescu, S. Ignătescu, *op. cit.*, p. 53; D. Kiosak, M. Lobanova, *On the chronology of the Sabatynivka group of Cucuteni-Trypillia cultural complex (central Ukraine)*, în *Sprawozdania Archeologiczne*, 73/2, p. 31.

¹⁰I. Palaguta, *op. cit.*, p. 28.

¹¹Vl. Dumitrescu, *Aspecte regionale în aria de răspândire a culturii Cucuteni, în cursul primei sale faze de dezvoltare*, în *SCIVA*, 25, 4, 1974, pp. 544-553.

¹²Idem, *Einige Fragen zur Cucuteni Kultur im Lichte der Ausgrabungen bei Drăgușeni (NO der Moldau, SR Rumänien)*, în *Zeitschrift für Archäologie*, 7, 1973, pp. 1-20; Idem, *Unele probleme ridicate de așezarea cucuteniană de la Drăgușeni (Jud. Botoșani)*, în *Din trecutul județului Botoșani*, 1973, Botoșani, 1974, pp. 33-47; Idem, *Aspecte regionale...*, pp. 545-554; D. Boghian, *Quelques considérations sur les aspects régionaux du complexe culturel Cucuteni-Tripolye*, în *Memoria Antiquitatis*, XXII, Piatra Neamț, 2001, p. 77; S. Marinescu-Bîlcu, A. Bolomey, *Drăgușeni. A cucutenian community*, Editura Enciclopedică, 2000, p. 110.

metodele particulare de ornamentare, precum și prin unele forme speciale de vase, prezente în anumite așezări însă lipsind cu desăvârșire din altele.

Caracteristica ceramicii așezărilor de tip Hăbășești-Trușești de exemplu, este decorul cu șiruri de împunsături mici și de gropițe asociate cu caneluri foarte puțin adâncite și cu ornamente adânc incizate.

Acest decor își găsește analogia în așezări situate la est și nord-est de Prut; în timp ce în așezările de tip Drăgușeni (dar și la Trușești) apar canelurile largi, vopsite în alb cu inter-spațiile vopsite în roșu, șanțulețele largi și pictura tricromă din benzi cu roșu și cu negru crud, și cu alb în șanțuri înguste. La acest tip de decor, întâlnit în așezările de la Trușești și Drăgușeni, se adaugă și așa zisele vase tip „binoclu”. Acestea (ca și decorul) își au analogia în multe dintre așezările cucuteniene de peste Prut și în cele trypilliene de peste Nistru, la noi fiind prezente; în cadrul fazei Cucuteni A; în așezările botoșănene de la Trușești, Mitoc și Drăgușeni;¹³ deși se răspândesc mai târziu și mai departe, în cadrul fazei A-B.¹⁴

Mai târziu Victor Sorochin publică rezultatele propriilor sale cercetări din așezările cucuteniene de la finalul fazei A, aflate pe teritoriul Republicii Moldova. Folosind periodizarea profesorului Dumitrescu, acesta le așează cronologic în etapa A4, numind astfel un nou aspect regional, pe care îl denumesc „*Drăgușeni-Jura*”.¹⁵

Studiile acestora aveau să fie confirmate mai târziu și de către Dumitru Boghian, care, pornind de la rezultatele inițiale ale profesorului Dumitrescu, ajunge să descrie la rândul său un număr de variante regionale, localizate în nordul Moldovei, în nordul Republicii Moldova în regiunea superioară a Nistrului mijlociu.¹⁶

Studiile întreprinse asupra ceramicii cucuteniene folosesc cel mai frecvent două abordări interconectate: cea morfologică, care examinează caracteristicile specifice formelor vase-lor și cea stilistică, care examinează decorul obiectelor ceramice. Ambele au fost folosite într-o mai mare sau mai mică măsură, de către arheologi la studiul ceramicii culturii Cucuteni A-Tripillia BI, întrucât principiile generării clasificărilor materialelor ce țin cont de atributele de formă și decor,

¹³V. Sorochin, *Aspectul regional cucutenian Drăgușeni-Jura*, Muzeul de Istorie Piatra-Neamț, 2002, pp. 33-35; C.-M. Mantu, *Cultura Cucuteni: Evoluție, cronologie, legături*, Piatra-Neamț, 1998, p. 44; D. Popovici, *Cercetările arheologice de la Mitoc „Pîrîul lui Istrati”*, Jud. Botoșani, 1981, în *Cercetări Arheologice*, VIII, București, 1986, pp. 9-18.

¹⁴*Cronica cercetărilor arheologice din România: Campania 2018*, a LIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice Muzeul Național Brukenthal, Sibiu, 13 – 15 Septembrie, 2019, p. 168; M. Diaconescu, *Aspecte ale unor practici magico – religioase în așezarea cucuteniană de la Vorniceni, Pod Ibăneasa*, Jud. Botoșani, în AMS, XI, 2012, Secțiunea I: Istorie Veche și Arheologie, pp. 14-25; Eadem, *Obiecte de mobilier cucuteniene de la Vorniceni-Pod Ibăneasa – Județul Botoșani*, în AMS, XIV – XV, 2015 – 2016, Secțiunea I: Arheologie, pp. 19-30.

¹⁵V. Sorochin, *Aspectul regional...*, pp. 45-59.

¹⁶D. Boghian, *op. cit.*, pp. 71-114; G. Bodi, *Aspectele regionale ale culturii Cucuteni faza A din perspectivă statistică. Teorie și studiu de caz asupra variației formei paharelor din cinci așezări*, în *Arheologia Moldovei*, XLII, 2019, pp. 7-8.

determină realizarea schemelor de periodizare și cronologice, precum și fiabilitatea acestora.

Cu toate acestea, în majoritatea studiilor, aspectele de decor au fost preferate ca reprezentând cel mai accesibil și mai divers set de caracteristici ale ansamblurilor ceramice. Principiul ornamental a devenit baza majorității clasificărilor ceramicii tripilliene. Tatiana Passek de exemplu, a folosit diferențele tehnicilor de decorare în propria ei clasificare,¹⁷ precum și a majorităților sistemelor de clasificare ulterioară. Formele vaselor aveau în continuare să fie luate în considerare, însă într-o măsură mult mai mică. Acest lucru se poate datora și numărului foarte mare de fragmente de vase disponibile arheologilor în comparație cu vasele întregi descoperite în special în arealul trypillian.

Metoda cea mai des folosită la crearea schemelor periodice ale etapei timpurii a culturii Trypillia, consta în analiza ansamblurilor ceramice din punct de vedere al procentelor diverselor grupe de ceramică, fabricate prin tehnici de decorare diferite. Ca exemplu, în așezarea de la Polivanov Yar III, ceramica avea să fie împărțită în patru categorii, bazate pe tehnica decorului exterior. În alte cazuri, forma vaselor nu era luată în calcul decât ca element suplimentar al decorului.

Victor Sorochin avea să folosească același tip de clasificare pentru prelucrarea ceramicii Cucuteni A din interfluviul Prut-Nistru. Acesta avea însă să descrie ceramica provenită din toate așezările la un loc (similar descrierii ceramicii dintr-o singură așezare) pentru ca mai apoi să le încadreze pe toate într-un singur aspect regional. Această abordare nu a permis o comparație consecutivă a ansamblurilor ceramice pentru a clarifica cronologia lor respectivă și diferențele locale – așa cum este obișnuit în arheologie – drept urmare, concluziile acestuia cu privire la unitatea materialelor colectate pe acest teritoriu, definit convențional, au rămas la acel moment nefondate.

O altă modalitate avea să fie folosită de V.G. Zbenovic și V.A. Șumova: bazată pe ”principiul tehnologic”, aceasta lua în calcul aditivii adăugați lutului, caracterul tratamentului exterior și gradul de ardere a ceramicii. În acest caz, ceramica era împărțită în trei grupe, potrivit diferențelor de argilă plastică.¹⁸ Varietățile de formă și decor aveau să fie luate în calcul în cadrul fiecăruia dintre aceste grupe.

În arheologia românească modalitatea cea mai folosită avea să fie „analiza stilistică”. Aplicată pentru prima dată la Cucuteni de către Hubert Schmidt, acesta introduce noțiunea de „stil de pictură”, folosit de arheologii români până astăzi. În acest caz, la definirea stilurilor, pe lângă tehnicile de pictură și combinațiile de culori, sunt luate în considerare și modelele decorative stabile.¹⁹

¹⁷I. Palaguta, *op. cit.*, pp. 4-5.

¹⁸*Ibidem*, p. 12.

¹⁹*Ibidem*, pp. 12-13; V. Sorochin, *Aspectul regional...*, p. 98.

Aceste clasificări ale decorului; fiecare dintre ele cu propriile avantaje și dezavantaje specifice; au permis arheologilor crearea unei baze de lucru pentru periodizarea culturii și de-definiția grupelor majore de așezări.

Întorcându-ne deci la ceramica așezărilor de tip „*Trușești-Borisovka*” și „*Drăgușeni-Jura*”, acesta avea să fie definită de Victor Sorochin în cinci categorii: grosieră, cu decor inci-zat, cu decor canelat, cu decor pictat (înainte și după ardere) și așa-zisa ceramica Cucuteni C; la care mai putem adăuga și ceramica cu decor realizat prin tehnici asociate. Clasificarea deci, făcându-se aici tot pe baza ornamentelor exterioare.²⁰

2. Caracteristici generale ale ceramicii Cucuteni A/Trypillia BI

Ceramica comunităților Cucuteni-Trypillia; în special cea folosită la realizarea vaselor bogat ornamentate; era de bună calitate, arsă la roșu, în cuptoare surprinzător de elaborate care puteau atinge temperaturi de până la 1000° C.

Studiul amănunțit al fragmentelor ceramice a permis arheologilor să înțeleagă destul de bine materia primă folosită, particularitățile pastei și tehnologia folosită, în special cu privi-re la arderea și compoziția culorilor.

Diversitatea remarcabilă de forme, combinată cu un decor elaborat și variat, a făcut ca unele exemplare să devină adevărate opere de artă, comparabile cu orice civilizație preistorică sau antică din istorie.

Vasele cucuteniene erau de două feluri. Unele destinate vieții de zi cu zi: pahare, cupe, străchini, castroane, vase de provizii și linguri, etc; forme familiare – unele chiar identice – cu cele pe care le folosim astăzi și unele care se presupun a fi de cult; folosite în scopuri religioase; vase de forme deosebite, funcția unora dintre acestea reprezentând un mister și până astăzi: vase suport, vase-binoclu, vase antropomorfe și zoomorfe, prismatice sau de tip horă etc.²¹

Decorul ceramicii cucuteniene a evoluat de-a lungul vremii, elementele timpurii fiind marcate de tradiția precucuteniană a decorului incizat – lucru observat în special în tehnicile decorative ale vaselor, fie că vorbim de caneluri, incizii, ove, alveole, spirale și chiar pictură.

Ceramica Cucuteni-Trypillia timpurie avea să fie marcată și de elemente împrumutate din culturile vecine: Petrești și Gumelnița. Acestea aveau să fie asimilate, evoluând în stiluri care vor ajunge – odată cu adoptarea picturii tricrome – să definească arta acestei civilizații eneolitice. În acest caz, culorile folosite aveau să fie alb, roșu și negru; în prima fază de evo-luție a artei cucuteniene, există obiceiul ca întreaga suprafață exterioară a vasului să fie acope-rită cu vopsea. Albul și roșul sunt

²⁰M. Petrescu-Dîmbovița, M. Florescu, A.C. Florescu, *Trușești: Monografie arheologică*, Editura Academiei Române, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, București-Iași, 1999, p.290; V. Sorochin, *Aspectul regional...*, p.90.

²¹L. Stratulat și colab., *op. cit.*, p. 28.

principalele culori folosite în timp ce negrul era folosit nu-mai la conturarea și sublinierea unor motive decorative.²²

În privința decorului, motivul principal al vaselor cucuteniene era spirala, aceasta fiind compusă și descompusă în nenumărate combinații. Motivul acesteia era combinat cu cercuri pictate, ove, elipse, linii și benzi, decorul vaselor remarcându-se prin echilibrul dintre simetrie și ritmicitate.²³

Variatatea formelor de vase avea să explodeze odată cu începutul fazei A/BI, cele mai numeroase fiind cupele și tipurile de vase cu picior (incluzând suporturile și fructierele).

La început, culoarea ceramicii este un negru închis, maro sau roșie, cu elemente mine-rale în compoziția pasteii, iar decorul era compus din caneluri, asociate cu alte motive genera-le, pictate cu alb pe negru sau roșu; sau roșu pe gălbui sau maro; motivele în cauză fiind gene-rate prin linii subțiri și/sau puncte micuțe. Tot acum la început de fază, apare și pictura bicro-mă însă dominația ei nu este de durată, undeva în etapa A2 apărând (și predominând) pictura tricromă. De regulă, motivele se aplicau pe un slip de culoare deschisă, uneori roșie, sau di-rect pe fundalul vasului, fiind apoi conturate cu negru. Ornamentarea era pozitivă și negativă, prin scoaterea motivelor din stratul de acoperire inițial. Culorile predominante erau albul și roșul, negrul având exclusiv rolul de contur. Încă de la început apar vase cu ornamentație tec-tonică, cu registre decorative multiple, adaptate zonei de decor. Deseori, motivele decorative erau dublate, sporind astfel efectul estetic.²⁴

Către final de fază, în etapa A4/BI-2, se evidențiază unele aspecte regionale nordice; cu așezări în nord-estul României, în jumătatea nordică a Republicii Moldova și în sud-vestul Ucrainei; în care decorul pictat se asociază cu decorul canelat și incizat, și este realizat atât în bicromie cât și în tricromie; uneori pictura fiind aplicată după ardere.

Ornamentele incizate și canelate; de origine precucuteniană; sunt preluate, devenind mult mai evidente, ajungând să fie folosite pentru o perioadă îndelungată în spațiul geografic typillian.

În aceeași etapă, în regiunea aspectului „*Drăgușeni-Jura*”,²⁵ dar și în alte așezări, sunt identificate noi forme ceramice și noi stiluri decorative, prin care se observă clar trecerea de la faza A la faza A-B.²⁶

Evoluția decorului ceramicii din faza Cucuteni A-Trypilia BI, avea să fie surprinsă tot de către Vladimir Dumitrescu. Potrivit acestuia, în etapa A1 apare o ceramică bicromă de tip arhaic, cu linii albe pictate pe un fundal roșu sau brun; și o ceramică cu linii incizate combina-te cu pictura bicromă, precum și modele

²²*Ibidem*, p. 29.

²³Vl. Dumitrescu, *Arta culturii cucuteni*, Editura Meridiane, București, 1979, pp. 25-49; L. Stratulat și colab., *op. cit.*, pp. 27-29.

²⁴C.-M. Lazarovici, Gh.-C. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, p. 74.

²⁵V. Sorochin, *Aspectul regional...*, p. 45

²⁶C.-M. Lazarovici, Gh.-C. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, p. 74.

ornamentale incizate sau canelate nepictate. În etapa A2, apare o ceramică cu pictură bicromă și tricromă cu decor incizat; în etapa A3 apare cera-mica cu cea mai mare expansiune de pictură tricromă – cea bicromă de origine arhaică, dispărând aproape complet de-acum – împreună cu ceramica cu decor incizat și canelat; iar în etapa A4 se observă o ceramică tricromă, apariția unei ceramici ”bicrome târzii”, identificată prin pictura negativă albă, aplicată peste un fundal de angobă și combinată uneori cu caneluri;²⁷ și dispariția ceramicii cu decor incizat.²⁸

3. Materiile prime și procesele tehnologice

Judecând după calitatea unor vase ceramice excelent păstrate chiar și după atâtea mii de ani, devine evident că meșterii cucutenieni stăpâneau la perfecție arta olăritului cu toate procesele ei, fie că vorbim de obținerea unei materii prime de calitate: argila și pigmenții sau de operațiunile fazelor ulterioare: ornamentarea vaselor și procesul de ardere. În special, calitățile argilei pentru modelat erau foarte bine cunoscute de aceștia, analizele geo-arheologice arătând că în general, aceasta posedă o concentrație mare de fier și mica, ce permitea obținerea diverselor nuanțe de roșu sau negru.²⁹

Astfel de argile sunt des întâlnite în zonele Subcarpaților Moldovei și în Podișul Moldovei. Evident, experiența trebuie să fi jucat un rol important în această meserie, olarii cucutenieni cunoscând foarte bine zonele cu cel mai bun material pentru obținerea unui obiect ceramic cu o structură foarte echilibrată, ce nu avea să necesite decât într-o mică măsură de adaugarea incluziunilor intenționate, necesare pentru prevenirea spargerii și fisurării vaselor, în timpul procesului de ardere și de uscare.³⁰

Pe lângă talentul și îndemânarea unui meșter olar experimentat însă, un rol foarte important este jucat și de materia primă disponibilă, fără de care calitatea vasului creat ar avea mult de suferit; existența oricărei industrii depinzând de disponibilitatea și cantitatea materialelor, fie ele organice sau anorganice.

În privința ceramicii Cucuteni A/Trypillia BI, teritoriile comunităților acestei faze s-au suprapus geologic peste Platforma Scitică și Scutul Cristalinelor Ucrainene,³¹ o regiune alcătuită din formațiuni de rocă sedimentară ce are la suprafață o cuvertură în care predomină argila și marna, laolaltă cu lentilele de nisip și niște gresii slab

²⁷Cu exemple întâlnite în așezările de la Drăgușeni.

²⁸I. Palaguta, *op. cit.*, p. 5.

²⁹Nuanțele de roșu erau obținute prin arderea vaselor într-o atmosferă oxidantă, cele de negru fiind obținute în urma arderii într-o atmosferă reductoare.

³⁰C.-M. Lazarovici, Gh.-C. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, p. 70.

³¹Către partea de vest, între Carpații de Est și Râul Prut, regiunea este cunoscută ca *Platforma Moldovenească*.

cimentată.³² Regiunea este bogată și în oxizi de fier: hematit, goetit, limonit, în calciu și carbonat de magneziu sau mangan; zona Ucrainei posedând și cea mai mare rezervă mondială de mangan. Oxizii și hidroxizii de mangan aveau deci, să fie în principal folosiți la crearea culorii negre și uneori brun-negre, ale ceramicii cucuteniene.³³

Majoritatea vaselor cucuteniene erau modelate cu mâna, prin *metoda bobinei* – din co-caci de lut – un sistem folosit de majoritatea civilizațiilor preistorice. În fapt, pe tot parcursul fazei Cucuteni A/Trypillia BI construcția vaselor se făcea astfel, această metodă începând; odată cu faza Cucuteni A-B; să fie complementată de dispozitivele rotative.³⁴

Procesul de realizare a unui vas ceramic era unul direct. Lutul potrivit odată ales, era pus la pîrguit, tăiat în plăci, udat, bătut cu ciocanul, și mai apoi depozitat în atelierul meșteru-lui. Ulterior era călcat și curățat de toate impuritățile pentru obținerea unei paste omogene. Urma adăugarea agenților de degresare pentru evitarea și crăparea ceramicii la uscare sau ar-dere. În rolul degresanților se foloseau în special cioburi provenite din vasele zdrobite și/sau materiale organice, dar o deosebită importanță o avea argila folosită, aceasta conținând nume-roase minerale care aveau să contribuie la plasticitatea produsului final.

Modelarea avea probabil loc pe o masă din lemn și era făcută prin încolăcirea rulouri-lor, de la bază către gât. În timpul modelării se ordona barbotina, se atașau torțile, protomele, protubernanțele, sau proeminențele, care se prindeau de cele mai multe ori printr-un cep, dar și prin presare; sau; erau trase din peretele vasului.³⁵ Finisarea vasului se făcea fie cu mâna fie cu o spatulă din lemn, os sau corn. Angoba, preparată din apă și humă colorată, albă sau roșie, se aplica pe vas după finisare, prin scufundarea acestuia într-o baie de soluție argiloasă. Aceasta avea drept scop crearea unei suprafețe netede și fără asperități, ce avea să reprezinte fundalul pentru pictură. Acest proces finaliza construcția vasului, care urma apoi să fie decorat cu vopsea.³⁶

Pictura era aplicată cu pensule de mărimi diferite, vopselele aplicate fiind extrase din culori naturale precum hematita: pentru diverse nuanțe de roșu, maro sau negru, provenită din acumulările geologice a Platoului Moldovenesc. Oxizii feroși de mangan brun-negru, cu mul-tiplele sale nuanțe, puteau fi întâlniți în zona Carpaților

³²N. Anastasiu, M. Brânzilă, A. Seghedi, D. Tabără, *Shale gas potential of the romanian platform units*, în Proc. Rom. Acad., Series B, 2015, 17 (2), p. 182; D.V. Rundqvist, F.P. Mitrofanov, *Developments in Precambrian geology Volume 9: Precambrian geology of the USSR*, Elsevier Science Ltd, 1993, p. 125-158.

³³L. Ellis, *The Cucuteni-Tripolye culture: A study in technology and the origins of complex society*, BAR International Series 217, 1984, pp. 81-93.

³⁴C.-M. Lazarovici, Gh.-C. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, pp.71-73.

³⁵R. Alaiba, *Olăritul în cultura Cucuteni*, în Arheologia Moldovei, XXVIII, 2005, p. 67.

³⁶*Ibidem*, p. 68.

Orientali, sau mai la nord, în Ucraina Subcarpatică iar carbonatul de calciu era pentru culoarea albă.³⁷

Procurarea acestor materiale implica probabil și un oarecare grad de dificultate. Dacă pigmenții pentru alb și roșu se găseau relativ ușor; datorită frecvenței lor ridicate în formațiunilor geologice argiloase; pigmentul brun avea o arie mai restrânsă de răspândire. Cu toate acestea, în afară de presupusele zone de exploatare: Munții Bistrița/Jacobeni, Munții Civcin, zonele mlăștinoase din Ucraina etc; nu trebuie neglijată nici posibilitatea oferite de mlaștinile locale și/sau turbăriile sau faptul că acești pigmenți să fi constituit bunuri oferite spre schimb între diferitele comunități Cucuteni-Trypillia, sau, între acestea din urmă și comunitățile cultu-rilor învecinate.³⁸

Inițial, vasele erau pictate după procesul de ardere. Această tehnică însă, începe să dispară odată cu trecerea la faza Cucuteni A/Trypillia BI. Deja din etapa A1 aceasta începe să fie din ce în ce mai puțin folosită; odată cu etapa A2, pictura fiind aplicată înainte de ardere.³⁹ După aplicarea picturii vasele erau puse la uscat într-un loc dosit pentru a fi protejate de soare și curent.

Decorul vaselor cucuteniene se putea făcea prin trei modalități: 1) modificare suprafaței de lut, prin incizie, excizie sau canelare; 2) prin aplicarea a una, două sau a trei straturi de angobă pe bază de minerale, ce constau dintr-o soluție de argilă combinată cu apă cu pigmenți sub formă de pulbere de minerale, utilizate fie pentru a acoperi complet suprafața vasului, fie pentru a produce modele decorative pe suprafața de argilă încă ne arsă; 3) printr-o combinație a primelor două metode.⁴⁰

Cu privire la pigmenții folosiți pentru pictarea vaselor, trei tipuri sunt întâlnite în spațiul cucutenian: alb, roșu și negru sau brun închis. Pigmentul alb este cel mai comun și mai folosit. În spațiul cucutenian este reprezentat de silicalitul de calciu, exemple provenind din mai multe așezări din faza A. În zona tripoliană însă cel mai des întâlnit este caolinul. În do-ua ocazii s-au descoperit și combinații de metacaolinit și calcit sau de calcit și protoenstatit. În majoritatea cazurilor, la crearea pigmentului roșu cel mai comun este hematitul. Numai două excepții se cunosc: goethitul și limonitul prezente în așezarea de la Ghelăiești (faza Cucuteni A-B); substanțe care,

³⁷D. Boghian, *The works of Balthazar Hacquet – Sources for the study of the natural resources used by the pre-historical and historical communities from the north-eastern Carpathian area*, în *Semper Fidelis*, în *Honorem Magistri Mircea Ignat*, Editura Istros a Muzeului Brăilei, Suceava, 2013, pp. 44-55; D. Boghian, I. Sandu, V. Vasilache, S. Enea, *Studiul unor probe de pigmenți minerali din situl cucutenian de la Buznea (com. Ion Neculce, jud. Iași)*, în *Orbis Praehistoriae*, Mircea Petrescu-Dîmbovița – în memoriam, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2015, pp.435-446; Idem, *Noi considerații referitoare la pigmenții minerali utilizați la pictarea artefactelor ceramice cucuteniene*, în *Miscellanea Historica Et Archaeologica* în *Honorem Vasile Ursachi Octogenarii*, Muzeul Brăilei „Carol I”, Editura Istros, 2015, pp.141-152.

³⁸C.-M. Mantu, A.-M. Vlad, G. Niculescu, *Pigmenții de pictură în complexul cultural Cucuteni-Tripolie*, în *Cercetări Istorice*, XVIII-XX, Iași, 2002, pp. 23-24.

³⁹R. Alaiba, *op. cit.*, 67; S. Marinescu-Bîlcu, *Târpești: From prehistory to history in eastern Romania*, BAR International Series 107, 1981, p.61.

⁴⁰L. Ellis, *op. cit.*, pp. 115-119.

după ardere se transformă în hematit; și hematitul cu maghemitul, des-coperite în așezarea de la Scânteia (faza Cucuteni A). Pentru obținerea pigmentului negru sau brun închis, o varietate de oxizi de mangan și fier au fost descoperiți.

Pigmentul alb, sub formă de silicalit de calciu, este prezent în așezările de la Cucuteni (faza Cucuteni A, B), Trușești (etapa Cucuteni A3), Poduri (faza Cucuteni A) și Scânteia.

Pigmentul roșu sub formă de hematit, este prezent în așezările de la Cucuteni, Trușești, Poduri și Dumești (etapa Cucuteni A3); și, sub formă de hematit și magemit în așezarea de la Scânteia.

Pigmentul negru, sub forma oxidului de mangan și aoxidului de mangan de fier/jacob-sit și ilit, este prezent în așezările de la Cucuteni și Trușești. Jacobsitul este prezent în așezările de la Poduri, Dumești și Scânteia iar hematitul la Târgul Berești (etapa Cucuteni A3).⁴¹

Majoritatea vaselor denotă un proces de ardere oxidant. Erau arse atât în gropi simple, cât și în cuptoare cu una sau cu două camere, acestea din urmă permițând atingerea unor temperaturi foarte mari (cuprinse între 700 și 1200° C) și facilitând un control asupra arderii; o operațiune extrem de importantă în obținerea unor vase de calitate superioară.⁴²

Cuptoarele folosite de civilizația Cucuteni-Trypillia sunt considerate a fi printre cele mai complexe din preistorie – exemple însemnate provenind din așezări precum Luka Vruble-vețkaia (Ucraina), Trușești-Țuguiea (jud. Botoșani), Hăbășești (jud. Iași), Hangu și Frumuși-ca (jud. Neamț),⁴³ dar și altele.⁴⁴

4. Clasificarea generală a ceramicii fazei Cucuteni A/Trypillia BI. Categorii, forme și decoruri

Ceramica culturii Cucuteni-Trypillia reprezintă cel mai important marker arheologic care poate fi folosit la identificarea unui aspect cultural sau la stabilirea unei cronologii exacte.⁴⁵ Datorită numărului uriaș și divers al materialului recoltat de-a lungul vremii din așezările excavate, clasificarea ceramicii a ajuns să conțină multiple categorii, precum: ceramica de uz comun, ceramica de uz gospodăresc, ceramica grosieră, ceramica semifină, ceramica fină, ceramica cu decor incizat, ceramică cu decor canelat, ceramica cu decor incizat și canelat, ceramica ornamentată cu decor

⁴¹C.-M. Mantu, A.-M. Vlad, G. Niculescu, *op. cit.*, p. 27.

⁴²C.-M. Lazarovici, Gh.-C. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, p. 7.

⁴³Aici facem referire doar la cuptoare bicamerale, cu camerele dispuse vertical, considerate ca fiind cele mai "moderne" și mai evaluate forme de instalație de ardere a ceramicii din preistorie.

⁴⁴F. A. Tencariu, *Instalații de ardere a ceramicii în civilizațiile pre- și protoistorice de pe teritoriul României*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2015, pp. 89-93; C.-M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, *Arhitectura Neoliticului și Epocii Cuprului din România II: Epoca Cuprului*, Trinitas, Iași, 2007, pp. 214-216.

⁴⁵D. Boghian, S. Constantin Enea, S. Ignătescu, L. Bejenaru, S. Margareta Stanc, *op. cit.*, p. 67.

adâncit și canelat, ceramica cu decor pictat, ceramica bicromă; ceramică tricromă; ceramica canelată în combinație cu două sau cu trei culorietc.

În criteriile folosite în această clasificare s-a luat în calcul modul de preparare a pasteii; modul de lucru a suprafeței vaselor; elementele morfologice și modul de construcție al acestora; sau elementele tehnologice printre altele. Iar numărul mare de așezări descoperite într-un areal uriaș, răspândit pe teritoriile a trei țări europene și combinat cu un vast material ceramic, divers și original, a facilitat de-a lungul vremii apariția mai multor scheme de clasificare; generații întregi de arheologi din România și din spațiul fostei URSS, având propriile idei și teorii referitoare la clasificarea ceramicii Cucuteni-Trypillia.⁴⁶

În cadrul fazei Cucuteni A/Trypillia BI, speciile distincte de ceramică sunt ceramica fină; semifină; grosieră; cu decor adâncit, incizat și canelat; cu decor pictat; cu decor asociat și „Cucuteni C”.

Primele două sunt extrem de asemănătoare și de o calitate excelentă, singura deosebire între dânsle fiind cantitățile mai mari de incluziuni: nisipul cu granulație milimetrică, concrețiunile calcaroase sau cioburile fin mărunțite și prepararea mai mult sau mai puțin atentă a ar-gilei. Arderea acestui tip de ceramică era întotdeauna superioară, având loc într-o atmosferă oxidantă, la temperaturi de peste 700-900° C. Pereții erau uniform pătrunși de foc, ceramica căpătând celebrele nuanțe roșiatice-cărămizii și portocalii-roșiatice caracteristice de-acum ceramicii cucuteniene.⁴⁷

Ceramica de uz gospodăresc sau grosieră diferea în consistența pasteii în funcție de așezare. Exemplarele recoltate din zona Târgului Frumos de exemplu, erau alcătuite dintr-o pastă de bună calitate, densă și asemănătoare cu cea a categoriilor prezentate mai sus. Incluziunile prezente în pastă, erau de regulă mășcate: nisip milimetric, pietricele mici,⁴⁸ concrețiuni calcaroase, fragmente ceramice pisate supramilimetric, și uneori, însă numai în faza A/BI, pleavă și paie tocate.⁴⁹ La Trușești vasele erau lucrate din pastă fină dar și grosieră iar în așezările de peste Prut găsim o pastă cu impurități, pietricelele fiind cel mai des întâlnite.⁵⁰

De obicei arderea este bună; tot într-o atmosferă oxidantă; dar unele exemplare prezintă urme de ardere secundară insuficientă, probabil în urma folosirii pe vatră sau cuptor, căpătând astfel nuanțe diferite, de la brun-cărămiziu la cenușiu. Diferențe de ardere se observă și la pie-sele care provin din așezările de la Cucuteni, Trușești și Hăbășești; unele exemplare fiind arse la temperaturi insuficiente, în cuptoare închise la aproximativ 300-400° C, în timp ce altele au fost expuse la temperaturi de aproximativ

⁴⁶V. Sorochin, *Aspectul regional...*, pp. 97-99.

⁴⁷D. Boghian, S. Enea, S. Ignătescu, L. Bejenaru, S. Margareta Stanc, *op. cit.*, pp. 69-71; G. Bodi, *Hoisești – La Pod. O așezare cucuteniană pe valea Bahluului*, Editura Pim, Iași, 2010, pp. 134-135.

⁴⁸Având dimensiunea cuprinsă între 2 și 5 milimetri.

⁴⁹D. Boghian, S. Constantin Enea, S. Ignătescu, L. Bejenaru, S. Margareta Stanc, *op. cit.*, p. 71.

⁵⁰V. Sorochin, *Aspectul Regional...*, p. 98.

700-900° C. În cazul din urmă, ceramica rezultată avea să fie de o calitate excelentă, uneori chiar identică cu cea a ceramicii pictate.⁵¹

Prezentă în mai toate aşezările fazei A/Trypillia BI, ceramica cu decor incizat, adâncit şi canelat se deosebeşte de celelalte specii prin arderea făcută la temperaturi reduse: între 400° şi 600° C. În compoziţia pastei s-au observat grăunţe de nisip, pietricele şi cavităţi de la amestecul cu particule de paie sau lemn, dispărute în timpul arderii. Şi la această specie culoarea variază, vasele căpătând nuanţe diverse de cafeniu, cărămiziu sau brun cu negru. Cauza, la fel ca şi în celelalte cazuri, o reprezintă arderea inegală, sau poziţia vaselor în cuptor⁵².

Ceramica reprezentativă culturii Cucuteni-Trypillia, este însă cea cu decor pictat, care apare pretutindeni în cadrul fazei Cucuteni A/Trypillia BI, şi este celebră prin frumuseţea mo-tivelor decorative şi tehnica de realizare. Este aproape întotdeauna modelată dintr-o pastă bună şi fără impurităţi iar arderea este de regulă uniformă şi completă. Culoarea oscilează între gălbui, roşiatic şi roşu – în funcţie de intensitatea arderii.⁵³ Suprafaţa este bine netezită, de multe ori acestea fiind acoperite de o pastă fină şi, uneori, colorată.⁵⁴

Exemplarele din aşezările de tip „*Drăguşeni-Jura*” conţin şi unele impurităţi în compoziţia pastei, deşi aceasta este tot una de bună calitate. În aceste cazuri în compoziţie se observă şi degresanţii, aici fiind vorba de pietricele, nisip şi şamotă; aceasta din urmă diferind de la aşezare la aşezare, în funcţie de mărimea granulaţiei.⁵⁵

Suprafaţa acestor vase era extrem de bine lustruită, de multe ori acestea fiind acoperite complet de un strat foarte subţire de culoare albă, care avea un rol de fundal pentru pictură. Modelul picturii era cruşat din acest strat, artiştii folosind diferite culori, precum galben închis, brun închis, roşu, roşu-marونیu etc; în timp ce negru – aşa cum am mai menţionat – era folosit doar pentru contur⁵⁶. Combinaţiile de pictură pot fi (bineînţeles) extrem de variate, în special atunci când vorbim de aspecte regionale diferite;⁵⁷ decorul pictat evoluând odată cu civilizaţia cututeniană.

Bicromia de exemplu, este combinaţia de două culori. Iniţial formată din linii albe trăsate pe un fundal roşu sau brun, este înlocuită treptat de bicromia cu roşu şi alb, la rândul ei, derivată decorul incizat şi canelat – aceasta păstrând culorile primare şi motivele decorative a-le decorului în relief.⁵⁸ Un alt tip de bicromie, specific fazei

⁵¹M. Petrescu-Dîmboviţa, M.-C. Văleanu, *op. cit.*, p. 180.

⁵²M. Petrescu-Dîmboviţa, M. Florescu, A. C. Florescu, *op. cit.*, p. 266, p. 426; M. Petrescu-Dîmboviţa, M.-C. Văleanu, *op. cit.*, pp. 156-159.

⁵³Exemple de astfel vase, de culoare gri sau cenuşie, survenite în urma unei arderi incomplete, sunt cunoscute, dar se observă foarte rar.

⁵⁴H. Schmidt, *Cucuteni: Din Moldova – România*, Editura Tehnopress, Iaşi, 2007, p. 14

⁵⁵V. Sorochin, *Aspectul regional...*, pp. 122-123.

⁵⁶H. Schmidt, *op. cit.*, p. 14.

⁵⁷M. Petrescu-Dîmboviţa, M.-C. Văleanu, *op. cit.*, p. 161.

⁵⁸Profesorul Vladimir Dumitrescu avea să numească aceste două tipuri de bicromii drept „*Bicromia antică*” şi „*Bicromia târzie*”.

Cucuteni A-B, dar care apare încă din timpul fazei A, este cea cu negru pe alb – pictură neagră sau brun-întunecat, aplicată peste o angobă de culoare albă⁵⁹.

Tricromia, care ajunge să domine arta cucuteniană, înlocuind treptat pictura bicromă,⁶⁰ era creată prin combinația de trei culori: alb, roșu și negru; modelele fiind trasate cu alb pe un fundal roșu și conturate mai apoi, cu negru. Uneori însă, se întâlnește și reversul: modelele fiind trasate cu roșu, pe un fundal alb; culoarea neagră fiind însă, întotdeauna folosită pentru a contura modelele⁶¹.

Un alt tip de pictură, este cea monocromă (colorată), clasificată astfel de către Hubert Schmidt, în urma săpăturilor de la Cucuteni, și, în care se încadrează în mod special, ceramica de uz casnic⁶².

5. Forme și decoruri

Formele vaselor cucuteniene nu sunt (în marea lor majoritate) împărțite pe speciile de ceramică și nici decorul lor nu este exclusiv formei.⁶³ În faza Cucuteni A-Trypillia BI, varietatea cea mai mare o găsim în special în cadrul ceramicii fine, semifine și a celei cu decor pic-tat; foarte numeroase aici fiind paharele, potirele sau vasele cu picior⁶⁴.

Printre formele de vase descoperite în așezările Cucuteni A-Trypillia BI observăm paharele, cupele, borcanele, castroanele; chiupurile; fructierele, străchinile (semisferice, tronco-nice sau cu picior etc.), suporturile, vase cu picior înalt, vase bitronconice, vase cu corp pris-matic, vase cu corp sferoidal, vase cu corp bombat, vase cu etaj, vase cu gâtul înalt (și corpul bombat, cu și fără picior), vase cu gât îngust înalt și corpul bombat, vase de tip „Kernos”, vase în formă de pară (sau în formă de pară întoarsă), vase piriforme, vase borcan, celebrele vase-binoclu, vase antropomorfe, vase cu protome zoomorfe, vase miniaturale, capace, linguri, po-lonice etc. Toate aceste forme (împreună cu cele pe care nu le-am mai menționat aici), au provariante și subvariante. (fig.1)⁶⁵.

La începutul fazei A/BI ceramica se caracteriza prin culoarea neagră-cenușie, maronie și roșiatică, decorul canelat și un ornament general, pictat pe negru sau roșu; sau roșu pe gălbui sau maro. Motivele decorative erau create prin linii subțiri sau alveole micuțe. Tot atunci se observă și apariția bicromiei, înlocuită odată cu etapa Cucuteni A2 de tricromie. Cele mai folosite motive decorative erau spiralele, urmate

⁵⁹I. Palaguta, *op. cit.*, p. 17.

⁶⁰C.-M. Lazarovici, Gh.-C. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, p. 74.

⁶¹I. Palaguta, *op. cit.*, p. 17.

⁶²H. Schmidt, *op. cit.*, pp. 22-24; M. Petrescu-Dîmbovița, M.-C. Văleanu, *op. cit.*, pp. 179-182.

⁶³M. Petrescu-Dîmbovița, M. Florescu, A. C. Florescu, *op. cit.*, p. 446.

⁶⁴C.-M. Lazarovici, Gh.-C. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, p. 74.

⁶⁵H. Schmidt, *op. cit.*, pp. 17-22; Vl. Dumitrescu, *Hăbășești: monografie arheologică*, Academia Republicii Populare Romine, București, 1954, pp. 343-372. M. Petrescu-Dîmbovița, M. Florescu, A. C. Florescu, *op. cit.*, pp. 266-426 ; V. Sorochin, *Aspectul regional*..., pp. 98-138; M. Petrescu-Dîmbovița, M.-C. Văleanu, *op. cit.*, pp. 156-185.

de meandre (care inițial erau spirale), printre ele numărându-se elemente secundare, precum motivele în formă de ou, arcurile circulare, și altele. De regulă, motivele ornamentale erau aplicate pe o angobă de o nuanță deschisă, uneori roșie, sau pe fundalul vasului, conturul fiind făcut cu vopsea neagră. Ornamentarea era atât pozitivă cât și negativă, prin economisirea motivelor din stratul inițial de înveliș al vasului.

Culorile predominante erau albul și roșul, negru fiind utilizat numai pentru conturarea motivelor decorative. Tot acum apar și vasele cu cu mai multe registre decorative, adaptate zonei de decor. Pe tot mai multe exemplare, motivele decorative sunt dublate, creându-se în acest fel, un efect estetic sporit.⁶⁶

Unele forme speciale: aici vasele-binoclu, precum și particularitățile decorative ale ce-*ra micii* aveau să conducă la identificarea a mai multor grupuri culturale și aspecte regionale. Grupul cultural Ariușd de exemplu, localizat în Transilvania, își are originea la începutul fazei A, continuând tocmai până în Cucuteni B1. Ceramica predominantă aici era cea bicromă și tricromă, urmată de cea cu decorul adâncit, incizat și canelat, de tradiție precucuteniană. Si-milară cu ceramica cucuteniană, în special cu cea din etapa A2, ceramica de tip Ariușd avea să evolueze într-o direcție total diferită.⁶⁷ Dacă în spațiul cucutenian ceramica avea să evolu-eze, adoptând în timp particularitățile specifice etapelor A3, A4; și mai apoi, a fazei A-B; în spațiul Ariușd, aceasta păstrează în continuare tradiția și particularitățile etapei A2, rămânând oarecum blocată parcă, în timp.⁶⁸

În ceea ce privește variantele regionale, un aspect al etapei A3 localizat în centrul Mol-dovei, se caracterizează prin ceramica pictată, asociată cu ornamente create din împunsături, gropițe și caneluri, aplicate pe lărgimi și adâncimi diferite,⁶⁹ și observate în așezările de la Hăbășești și Cucuteni.⁷⁰

Un alt aspect, localizat în aceeași regiune dar din etapele A3-A4, a fost identificat dato-rită ceramicii de la Trușești și Drăgușeni. În nordul Moldovei, a Republicii Moldova și în zo-na Nistrului mijlociu, a fost decelată varianta regională de tip Horodnica-Trușești-Cuconești Vechi, care este aceeași ca încadrare cronologică și caracteristici cu Trușești-Borisovka.⁷¹ De-și acestea continuă tradiția și particularitățile etapei precedente, decorul se deosebește prin dimensiunea motivelor adâncite; ambele aspecte fiind clar distincte de un al treilea, situat în nord-vestul Moldovei; la vest de Siret; unde predomină ceramica pictată – cea cu decor adân-cit fiind cu mult mai puțină.⁷²

⁶⁶C.-M. Lazarovici, Gh.-C. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, p. 74.

⁶⁷S. J. Szatáncsuj, *Grupul cultural Ariușd pe teritoriul Transilvaniei*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015, p. 188, pp. 256-259; G. Lazarovici, C.-M. Lazarovici, *Despre fazele A₁ ale grupelor Ariușd și Cucuteni*, în *Angustia*, 14, 2010, *Arheologie*, p.29.

⁶⁸S. J. Szatáncsuj, *op. cit.*, p. 267.

⁶⁹VI. Dumitrescu, *Aspecte regionale...* *op. cit.*, p. 548.

⁷⁰*Ibidem*, p. 548.

⁷¹D. Boghian, *Quelques considérations...*, p. 97.

⁷²*Ibidem*, pp. 72-73; S. Marinescu-Bîlcu, *op. cit.*, pp. 58-61.

Așezările de tip Hăbășești se deosebesc prin ceramica decorată cu șiruri de în-punsături mici și de gropițe asociate cu caneluri puțin adâncite și ornamente adânc incizate iar decorul lor are analogii în siturile de la est și nord-est de Prut.

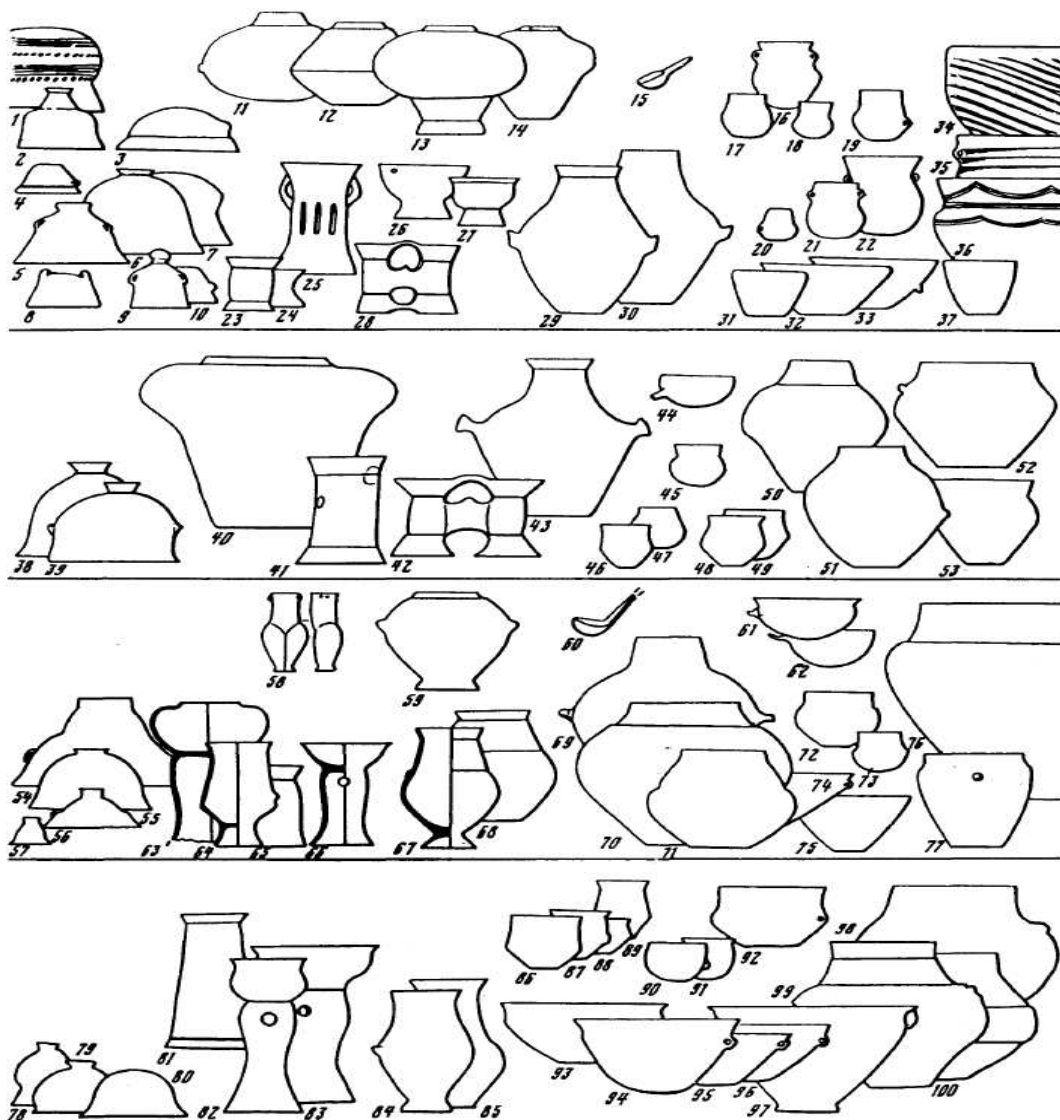

Fig.1: Formele de vase ale fazei Cucuteni A/Trypillia BI din România și din teritoriul fostei URSS. apud: Linda Ellis (1984).

În așezările de tip Drăgușeni (dar și la Trușești) canelurile sunt largi și pictate cu alb, interspațiile cu roșu, șanțulețele sunt largi, pictura tricromă din benzi cu roșu și negru crud, iar șanțurile înguste sunt albe. Pe lângă decor, se adaugă și așa zisele vase

„binoclu”. Acestea, ca și decorul mai sus menționat, își au analogia în așezările cucuteniene de peste Prut – la noi fiind caracteristice numai în așezările de tip Trușești-Drăgușeni (**fig.2**).⁷³

Fig. 2: Vase Binoclu din așezările de tip „Trușești-Borisovka” și „Drăgușeni-Jura”:

1, 2 – Trușești-*Țuguiea*; 3 – Kolodiste; 4 – Drăgușeni-*Ostrov*; 5-6 – Jura;

7-8 – Cobani/Butești I-*Stâncuță*; 9 – Krasnostavka.

apud: L. Stratulat, 2009; Vl. Dumitrescu, 1979; C.-Magda Lazarovici, G.-Corneliu Lazarovici, S. Țurcanu, 2009; M. A. Lobanova, 2004; S. Bodean, 2019.⁷⁴

Ceramica din așezările de tip Drăgușeni-Jura, aspect regional de la finalul fazei A, cu o prezență majoră pe ambele maluri ale Prutului, este ornamentată cu o pictură

⁷³V. Sorochin, *Aspectul regional...*, pp. 33-35; C.-M. Mantu, *op. cit.*, p. 44; D. Popovici, *op. cit.*, pp. 9-18.

⁷⁴Imaginea nr. 2 este preluată de la adresa:

<https://clasate.cimec.ro/detalii.asp?k=A26B4B461A0847FA97FFDB617DCBE6FD>

asociată cu de-cor canelat și incizat, creat atât în bicromie cât și în tricromie. În acest aspect, pictura a fost u-neori aplicată chiar și după ardere.

În spațiul trypillian decorul incizat și canelat de tradiție precucuteniană, odată preluat, avea să devină proeminent, supraviețuind cu mult după dispariția lui din celelalte regiuni. Tot în regiunea aspectului Drăgușeni-Jura sunt identificate noi forme ceramice și stiluri decorati-ve, care marchează trecerea de la faza Cucuteni A la A-B.⁷⁵

Un alt aspect regional, încadrat în etapele Cucuteni A3-A4, se evidențiază de această dată în sudul Moldovei și se recunoaște prin ceramica tricromă cu bandă îngustă, aplicată pe un fond roșu închis.⁷⁶

Ultima categorie prezintă către finalul fazei Cucuteni A/Trypillia BI, este așa-zisa ce-ramică „Cucuteni C”. Denumită astfel de H. Schmidt în 1932, în urma săpăturilor de la Cucu-teni, exemplare ale acestei specii încep să apară în etapele A3 și A4. Descoperită în multiple așezări, pe ambele maluri ale Prutului, denumirea ei este improprie, această tip de ceramică ne avându-și originea în arta și cultura cucuteniană. În fapt, ceramica de tip ”C” este complet di-ferită de cea tipică comunităților Cucuteni-Trypillia, fie că vorbim despre materia primă, pro-ce sul de ardere, forme, decorațiunile, sau, de restul procesului tehnologic.⁷⁷

Apariția ei în spațiul Cucuteni/Trypillia este pusă pe seama contactelor dintre acestea și culturile stepice migratoare, din est, regiuni unde s-au descoperit vase foarte similare.⁷⁸

O specie primitivă cu un decor adâncit, vasele ei sunt confecționate dintr-un lut banal, pasta prezentând foarte multe impurități, fiind amestecată cu pietricele, nisip, calcar, muscovit și scoici, împreună cu cochilii de melci pisate. Arderea este primitivă: semireducătoare și ine-gală la temperaturi de aproximativ 500° C. Din această pricină culoarea pastei nu este bine de-finită apărând în nuanțe de gri, gri-gălbui, uneori (dar rar) galbenă, sau (și mai rar) roșiatică.

Suprafața (și pasta) acestor vase era deci grosieră; fără nici un înveliș și nelustruită; acoperită cu o varietate de combinații decorative adâncite, precum gropițele, striurile crestatu-rile sau festoanele.⁷⁹

⁷⁵C.-M.Lazarovici, Gh.-C. Lazarovici, S. Țurcanu, *op. cit.*, p. 74.

⁷⁶I. T. Dragomir, *Săpăturile arheologice din așezarea cucuteniană de la Berești „Dealul Bulgarului”* (jud. Galați)/*Les fouilles archéologiques du site de type Cucuteni à Berești „Dealul Bulgarului”* (dép. de Galați), în *Materiale și cercetări arheologice*, n 15, 1983. A XV-A sesiune anuală de rapoarte, Muzeul județean Brașov –

1981, pp. 74-80; Idem, *Așezarea neolitică de la Berești „Dealul Bulgarului”, jud.*

Galați/L'établissement néolithique de Berești „Dealul Bulgarului”, dép. de Galați, în *Materiale și cercetări arheologice*, n 17 1992. A XVII-A sesiune anuală de rapoarte, Ploiești 1983 (Partea I), pp. 81-99; D. Boghian, *op. cit.*, p. 95; C.-M. Mantu, *op. cit.*, p. 45.

⁷⁷I. Palaguta, *op. cit.*, pp. 67-72.

⁷⁸L. Ellis, *op. cit.*, p. 41; M. Petrescu-Dîmbovița, M. Florescu, A. C. Florescu, *op. cit.*, p. 470; S. Marinescu Bîlcu, A. Bolomey, *op. cit.*, p. 104; I. Palaguta, *op. cit.*, p. 70.

⁷⁹A. Crîșmaru, *Drăgușeni: Contribuție la o monografie arheologică*, Muzeul de Istorie Botoșani, 1977,

6. Concluzii

Civilizația Cucuteni-Trypillia este definită de ceramica ei. Mai mult ca orice fel de ar-tefact (inclusiv plastica), aceasta a ajuns să reprezinte apogeul artei cucuteniene, indiferent de faza în care a fost creată. Datorită acesteia, străvechea lume cucuteniană avea să devină celebră la scară mondială, arătând întregii lumi științifice (și nu numai), că în eneolitic, la gra-nița dintre preistorie și antichitate, pe aceste meleaguri exista o civilizație care, din punct de vedere spiritual, cultural și artistic, nu era cu nimic mai prejos decât viitoarele mari civilizații ale epocii bronzului.

Mai mult de atât, pe lângă imaginea artistică, spirituală sau practică a vieții cucutenie-ne (cel puțin atât cât o putem noi presupune, prin studiul unor obiecte inanimate), ceramica a jucat un rol extrem de important în datarea și periodizarea culturii Cucuteni-Trypillia.

Apariția și evoluția diverselor forme de vase împreună cu prezența lor în anumite regi-uni geografice, specificul decorului și ornamentelor, și evoluția acestora în timp, observarea a-semănărilor sau diferențelor ceramicii în funcție de regiune și „modernizarea” procesului de ardere, semnalând o dezvoltare a tehnologiei cuptoarelor de ars, au permis arheologilor să ob-serve evoluția cronologică a culturii Cucuteni-Trypillia, porecum și aspectele regionale și loc-cale născute din mijlocul ei. Ceramica cucuteniană – în aceast caz cea a fazei Cucuteni A – cuprinde mai multe as-pecte și variații regionale sau locale, ea însăși făcând parte din uriașul aspect cultural Ariușd-Cucuteni-Trypillia, situat într-un imens areal geografic care începe din Transilvania și se sfâr-șește în stepele Ucrainei.

Construită pe studiul amănunțit al ceramicii, identificarea aspectelor regionale cucute-niene, începe la noi pe la mijlocul anilor '70 ai secolului trecut, când – după ce cu un deceniu mai devreme stabilește o cronologie a culturii Cucuteni – profesorul Vladimir Dumitrescu, re-ușește să schițeze primele variante regionale din centrul și nord-estul Moldovei. La scurt timp după aceea, și alți arheologi de renume aveau să contribuie cu propriile lor rezultate, identifi-când aspecte și variante: locale și regionale, pe întregul cuprins al culturii Cucuteni, toate cu diverse grade de variație între ele.

În ciuda diferențelor însă, unele elemente ale ceramicii sunt identice. Pe larg, ceramica cucuteniană, indiferent de aspect, este consistentă, de bună calitate și arsă de obicei la roșu în temperaturi de aproximativ 1000° C. Evident, diferențe există, în funcție de categoria ei; cea cu decor pictat fiind întotdeauna de o calitate mai bună față de celelalte, la fel cum cea grosi-eră este întotdeauna de o mai slabă calitate – deși, în cazul acesteia sunt unele excepții. Iar de-corul decorul vaselor poate fi spectacular, fie că vorbim de cel adâncit, de cel pictat sau de cel asociat.

Decorul adâncit; de origine precucuteniană; și care implică incizii, caneluri, alveole, și multe alte elemente adâncite, aplicate în tot felul de combinații; avea să

coexistă cu cel pictat, uneori în asociere cu acesta; și poate fi observat în toată gloria sa pe vasele etapelor A3 și A4. Acest decor străvechi, chiar și la timpul fazei Cucuteni A, dispare încet, încet către finalul fa-zei A din lumea cucuteniană, cu excepția variantelor regionale din nord-estul României (deve-nind unul din criteriile de identificare ale acestora), dar și a lumii trypilliene, unde avea să mai dăinuiască o bună bucată de timp.

Ca motiv decorativ universal, găsim aici spirala. Observată pe vase provenite din toate aspectele, fazele sau etapele, aceasta era aplicată în diferite combinații – împreună cu diverse-le motive ornamentale descrise în paginile anterioare.

În cazul formelor de vase, acestea sunt oarecum universale, fără a le socoti însă pe ce-le unicat – unele dintre ele cu adevărat spectaculoase – specifice așezărilor individuale. În așe-zările aspectelor din nord-est („*Trușești-Borisovka*” și „*Drăgușeni-Jura*”) însă, apar așa-zise-pe vase-binoclu, absente din aspectele regionale învecinate, dar numeroase în așezările arealu-lui Trypillia, și prezente atât în așezările acestor două variante regionale situate pe teritoriul țării noastre (mai exact în nord-estul județului Botoșani), cât și în cele din teritoriul Republicii Moldova și din sud-vestul Ucrainei.⁸⁰ Cu privire la diferențele dintre aspecte, ceramica acestora este ușor identificată prin prisma decorului. Cel adâncit, de origine precucuteniană, poate fi observat în aspectele din nord-vest și nord-estul Moldovei, inclusiv în așezările de peste Prut. Aceste aspecte, de tip Hăbășești și Trușești-Drăgușeni, împărtășesc unele asemănări; observate cu precădere în cera-mica de la Cucuteni, Hăbășești și Trușești; dar și diferențe majore, situl de la Trușești fiind se pare, o ”graniță” dintre variantele regionale din vest și cele din est.

Aceste două aspecte au în comun elemente ale ceramicii pictate, dar și a celei cu decor adâncit, aceasta din urmă reprezentând însă și unul dintre criteriile de diferențiere dintre ele.

Ceramica aspectului de la vest de Siret, este (așa cum am menționat), este predominant pictată, cea cu decor adâncit fiind prezentă în număr mai redus, iar elementele adâncite fiind mult mai finuțe în comparație cele de tip Trușești-Drăgușeni. Și aici, ca și în cazul aspectului Hăbășești, au apărut unele importuri de tip Trușești-Drăgușeni, însă extrem de izolate,⁸¹ fapt ce nu face decât să confirme diferențele de ceramică dintre toate aceste variante regionale.

Cu privire la ceramica aspectului regional sud-Moldav, cea cu decor adâncit lipsește cu desăvârșire, prezentă fiind o ceramică pictată tricrom; de foarte bună calitate; și ceramica grosieră.

⁸⁰O singură excepție o reprezintă un fragment descoperit în așezarea de la Cucuteni-*Cetățuie*. Piesa în cauză, aparținând ceramicii cu decor incizat, este considerată a fi doar un simplu import. În fapt, două astfel de piese au fost descoperite la Cucuteni, cel de-al doilea însă, din categoria ceramicii cu decor pictat, aparține fazei Cucuteni B1, deci cu mult după ce astfel de vase încep să apară și în așezările din afara arealului inițial.

⁸¹M. Petrescu-Dîmbovița, M.-C. Văleanu, p. 158, p. 212; N. Ursulescu, S. Ignătescu, *op. cit.*, p. 51.

Toate aceste aspecte însă, au în comun prezența ceramicii "Cucuteni" C, specie care a-pare în inventarul arheologic cândva, pe la finalul etapei Cucuteni A3, pentru a rămâne până la finalul civilizației. Această ceramică invazivă, de origine estică, nu poate fi folosită la iden-tificarea unui aspect regional cucutenian, cel puțin nu ca un element singular.

Bibliografie/Bibliography

- A. Crîșmaru, *Drăgușeni: Contribuție la o monografie arheologică*, Muzeul de Istorie Botoșani, 1977.
- A. Melniciuc, *Ceramica de tip Cucuteni C din așezările de fază, A-B a culturii Cucuteni din județul Botoșani*, în AMS, IX, 2010, Secțiunea I: Arheologie – Antichitate – Epocă Medie, Muzeul Județean Botoșani, 2010.
- C.-M. Lazarovici, Gh. Lazarovici, *Arhitectura Neoliticului și epocii Cuprului din România II: Epoca Cuprului*, Trinitas, Iași, 2007.
- C.-M. Lazarovici, Gh.-C. Lazarovici, S. Țurcanu, *Cucuteni a great civilization of the prehistoric world*, Editura Palatul Culturii, Iași, 2009.
- C.-M. Mantu, A.-M. Vlad, G. Niculescu, *Pigmenții de pictură în complexul cultural Cucuteni-Tripolie*, în *Cercetări Istoric*, XVIII-XX, Iași, 2002.
- C.-Magda Mantu, *Cultura Cucuteni: Evoluție, cronologie, legături*, Piatra-Neamț, 1998.
- Cronica cercetărilor arheologice din România: Campania 2018*, a LIII-a Sesiune Națională de Rapoarte Arheologice Muzeul Național Brukenthal, Sibiu, 13 – 15 Septembrie, 2019.
- D. Boghian, I. Sandu, V. Vasilache, S. Enea, *Noi considerații referitoare la pigmenții minerali utilizați la pictarea artefactelor ceramice cucuteniene*, în *Miscellanea Historica Et Archaeologica In Honorem Vasile Ursachi Octogenarii*, Muzeul Brăilei „Carol I”, Editura Istros, 2015.
- D. Boghian, I. Sandu, V. Vasilache, S. Enea, *Studiul unor probe de pigmenți minerali din situl cucutenian de la Buznea (com. Ion Neculce, jud. Iași)*, în *Orbis Praehistoriae*, Mircea Petrescu-Dîmbovița – in memoriam, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2015.
- D. Boghian, *Quelques considérations sur les aspects régionaux du complexe culturel Cucuteni-Tripolye*, în *Memoria Antiquitatis*, XXII, Piatra Neamț, 2001.
- VI. Dumitrescu, *Aspecte regionale în aria de răspândire a culturii Cucuteni*, în *cursul primei sale faze de dezvoltare*, în SCIVA, tomul 25, nr. 4, București, 1974.
- D. Boghian, S. Enea, S. Ignătescu, L. Bejenaru, S. M. Stanc, *Comunitățile cucuteniene din zona Târgului Frumos: Cercetări interdisciplinare în siturile de la Costești și Giurgești*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, 2014.
- D. Boghian, *The works of Balthazar Hacquet – Sources for the study of the natural resources used by the pre-historical and historical communities from the north-eastern Carpathian area*, în *Semper Fidelis*, In Honorem Magistri Mircea Ignat, Editura Istros a Muzeului Brăilei, Suceava, 2013.
- D. Kiosak, M. Lobanova, *On the chronology of the Sabatynivka group of Cucuteni-Trypillia cultural complex (central Ukraine)*, în *Sprawozdania Archeologiczne*, 73/2.
- D. Popovici, *Cercetările arheologice de la Mitoc "Pîrîul lui Istrati"*, *Jud. Botoșani*, 1981, în *Cercetări Arheologice*, VIII, București, 1986.
- D.V. Rundqvist, F.P. Mitrofanov, *Developments in precambrian geology, volume 9: Precambrian geology of the USSR*, Elsevier Science Ltd, 1993.
- F. A. Tencariu, *Instalații de ardere a ceramicii în civilizațiile pre- și protoistorice de pe teritoriul României*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Din Iași, 2015.
- G. Bodi, *Aspectele regionale ale culturii Cucuteni faza A din perspectivă statistică. Teorie și studiu de caz asupra variației formei paharelor din cinci așezări*, în *Arheologia Moldovei*, XLII, 2019.
- G. Bodi, *Hoisești – La Pod. O așezare cucuteniană pe valea Bahluiului*, Editura Pim, Iași, 2010.

- G. Lazarovici, C.-M. Lazarovici, *Despre fazele A₁ ale grupelor Ariușd și Cucuteni*, în *Angustia*, 14, 2010, Arheologie.
- H. Schmidt, *Cucuteni: din Moldova – România*, Editura Tehnopress, Iași, 2007.
- I. Palaguta, *Tripolye Culture during the beginning of the middle period (BI): The relative chronology and local grouping of sites*, BAR International Series 1666, 2007.
- I. T. Dragomir, *Așezarea neolitică de la Berești „Dealul Bulgarului”, jud. Galați/L'établissement néolithique de Berești „Dealul Bulgarului”, dép. de Galați*, în *Materiale și cercetări arheologice*, n 17 1992. A XVII-A sesiune anuală de rapoarte, Ploiești 1983 (Partea I).
- I. T. Dragomir, *Săpăturile arheologice din așezarea cucuteniană de la Berești „Dealul Bulgarului” (jud. Galați)/Les fouilles archéologiques du site de type Cucuteni à Berești „Dealul Bulgarului” (dép. de Galați)*, în *Materiale și cercetări arheologice*, n 15, 1983. A XV-A sesiune anuală de rapoarte, Muzeul județean Brașov – 1981.
- L. Ellis, *The Cucuteni-Tripolye culture: A study in technology and the origins of complex society*, BAR International Series 217, 1984.
- L. Stratulat și colab., *Cucuteni – magia ceramicii*, Editura PIM, Iași, 2009.
- M. Diaconescu, *Aspecte ale unor practici magico-religioase în așezarea cucuteniană de la Vorniceni, Pod Ibăneasa, jud. Botoșani*, în *AMS*, XI, 2012, Secțiunea I: Istorie Veche și Arheologie.
- M. Diaconescu, *Obiecte de mobilier cucuteniene de la Vorniceni-Pod Ibăneasa – Județul Botoșani*, în *AMS*, XIV – XV, 2015 – 2016, Secțiunea I: Arheologie.
- M. Petrescu-Dîmbovița, M. Florescu, A.C. Florescu, *Trușești: Monografie arheologică*, Editura Academiei Române, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, București-Iași, 1999.
- M. Petrescu-Dîmbovița, M.-C. Văleanu, *Cucuteni-Cetățuie: Monografie arheologică*, Piatra-Neamț, 2004.
- N. Anastasiu, M. Brânzilă, A. Seghedi, D. Tabără, *Shale gas potential of the Romanian platform units*, în *Proc. Rom. Acad., Series B*, 2015, 17 (2).
- N. Ursulescu, S. Ignătescu, *Preutești-Haltă: O așezare cucuteniană pe valea Șomuzului Mare*, Editura „Demiurg”, Iași, 2003.
- R. Alaiba, *Olăritul în cultura Cucuteni*, în *Arheologia Moldovei*, XXVIH, 2005.
- S. J. Szatácsuj, *Grupul cultural Ariușd pe teritoriul Transilvaniei*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015.
- S. Marinescu-Bîlcu, A. Bolomey, *Drăgușeni. A cucutenian community*, Editura Enciclopedică, 2000.
- S. Marinescu-Bîlcu, *Târpești: From prehistory to history in eastern Romania*, BAR International Series 107, 1981.
- V. Sorochin, *Aspectul regional cucutenian Drăgușeni-Jura*, Muzeul de Istorie Piatra-Neamț, 2002.
- V. Sorochin, *Considerații referitoare la așezările fazei Cucuteni A – Tripolie BI din Ucraina și Republica Moldova*, în *Memoria Antiquitatis*, XXI, Muzeul de Istorie Piatra-Neamț, 1997.
- VI. Dumitrescu, *Arta culturii Cucuteni*, Editura Meridiane, București, 1979.
- VI. Dumitrescu, *Aspecte regionale în aria de răspândire a culturii Cucuteni, în cursul primei sale faze de dezvoltare*, în *SCIVA*, 25, 4, 1974.
- VI. Dumitrescu, *Einige fragen zur Cucuteni kultur im lichte der ausgrabungen bei Drăgușeni (NO der Moldau, SR Rumänien)*, în *Zeitschrift für Archäologie*, 7, 1973.
- VI. Dumitrescu, *Hăbășești: monografie arheologică*, Academia Republicii Populare Romine, Bucuresti, 1954.
- VI. Dumitrescu, *Originea și evoluția culturii Cucuteni-Tripolie*, în *SCIVA*, 1, XIV, 1963.
- VI. Dumitrescu, *Unele probleme ridicate de așezarea cucuteniană de la Drăgușeni (Jud. Botoșani)*, în *Din trecutul județului Botoșani*, 1973, Botoșani, 1974.
- <https://clasate.cimec.ro/detalii.asp?k=A26B4B461A0847FA97FFDB617DCBE6FD>